

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
וארא
טבת ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין אכילת בשר לאחר גבינה, האם צריך לבלוע את הלחם או הפירות שלועסים ביניהם, כדעת בעל הפרי תואר, או אפשר לפלוט.

ביאור דברי הבית יוסף ומהרי"ץ לגבי עשיית דברים בלי טורח.

תשובה לשואל בעניין רב עוירא שמני, וכן בעניין תפילה בעת בכי התינוק בזמן המילה. והצעה שיהיה נוכח בברית מוהל נוסף.

מהו מפטיר כנסיות, גאווה וענוה.

דברים לזכרו של הרב הגאון עזריה בסיס זצ"ל רב העיר ראש העין. תנצב"ה.

שם בן מ"ב. הקמת ישיבה. נקבים נקבים וחללים חללים, מהם סתומים ומהם פתוחים.

מנהגי תימן בספר פסקי תשובות.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 477

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב דקל ענאקי הי"ו,
להצלחתו ילדיו, זוהר חיים, יהונתן שלום, יעל, אלקנה, מתיה,
ישי, הלל, תמר, ונתנאל יהודה שיחיו.
השם ב"ה יזכה אותם לעלות במעלות התורה וירא"ש,
וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב דקל ענאקי הי"ו, הוא משול ל"מסמר קבוע" בשיעורים כבר שנים רבות, אשריו ואשרי חלקו. להצלחתו הוא וילדיו, זוהר חיים, יהונתן שלום, יעל, אלקנה, מתיה, ישי, הלל, תמר ונתנאל יהודה. השם ב"ה יזכה אותם לעלות במעלות התורה וירא"ש, וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכ"ר.

בעניין אכילת בשר לאחר גבינה, האם צריך לבלוע את הלחם או הפירות שלועסים ביניהם, כדעת בעל הפרי תואר, או אפשר לפלוט.

ישנה הלכה בש"ע [יורה דעה סימן פ"ט סעיף ב', אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, זהו איסור בשר בחלב האמור בתורה בכמה מקומות לא תבשל גדי בחלב אמו, בישול, אכילה, והנאה מבשר בחלב, אסורים מהתורה. אם אכל בשר, צריך להמתין אחריו לגבינה במשך שש שעות. אבל אם אכל גבינה, ורוצה לאכול מיד בשר אחריו כן, אפילו אם מדובר בבשר בהמה וחיה, מותר לאכול גבינה מיד. אין דין המתנה ביניהם. לא שלוש שעות, לא שעה, וגם לא חמש דקות, ואף לא דקה אחת, אלא מיד מותר לאכול בשר.

אומר עוד הש"ע, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם – האיסור הוא לאכול בשר וגבינה ביחד, ולא משנה לנו במה הוא התחיל ובמה סיים. אבל אם יישארו שאריות בידיו מהגבינה, יוצא שהוא אכלם ביחד, וזה אסור. לכן הוא צריך לעיין בידיו. ואם היה בלילה, שאינו יכול לעיין אותם היטב, צריך לרחצם.

וצריך לקנח פיו ולהדיחו – תחילה צריכים לנקות את הידיים, ושנית לנקות את הפה, כי נשאר בו שאריות מהגבינה. לכן גם יקנה וגם ידיה. והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקמחא ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכים (פי' מקום למעלה מבית הבליעה קרוב לשיניים) ואין מקנחים יפה. בשלושה דברים אלו, קמח

תמרים וירקות, אין לנקות בהם, כיון שהם עלולים להידבק בחניכיים. חוששים שיישארו שאריות הגבינה שם. ולא דוקא גבינה, אלא הוא הדין כל מאכלי חלב. ברמב"ם כתוב [פ"ט ממאכלות אסורות הלכה כ"ו] שגם אם שתה חלב הדין כן. אם רוצה לאכול אח"כ בשר, צריך לנקות את הפה. וקינוח זה הוא על ידי לעיסת פת.

רבינו חיים בן עטאר, בעל אור החיים הקדוש, חיבר חיבור חשוב על יורה דעה עד הלכות תערובות, וכך הוא כתב שם בס"ק ז', והקינוח הוא וכו': ואם לעס בפיו ופלוט, לא מקרי קינוח עד שיבלענו, ופשוט. אומר הפרי תואר כי מש"כ ללעוס, אין הכוונה לעיסה בלבד, אלא צריך גם לבלוע. כשאדם לועס בפיו, בשיניים, אזי החלק הקדמי בלבד לעס והתקנת, אבל מה עם החלק הפנימי של בית הבליעה? לכן פשוט להרב פרי תואר שצריכים גם לבלוע. שורה אחת הוא כתב, וסיים בה, והביאוהו האחרונים.

ידידנו הרב עובדיה סיאני הי"ו מרכסים ת"ז שאלני, מדוע לא הבאתי את שיטת הפרי תואר בש"ע המקוצר להלכה ולמעשה, הרי עלולים לטעות בזה ולחשוב שמספיקה הלעיסה לבד, והרי הוא אומר שצריכים גם לבלוע. בפרט שגם הראשי בשמים [יו"ד סי' פ"ט סק"ט], דהיינו השתילי זיתים, מעתיקו להלכה.

בשלחן ערוך המקוצר מובא עניין הקינוח בכמה מקומות, לפחות בד' הלכות. לאמתו של דבר אכן הזכרתי ופסקתי כשיטתו, ונוכח בזה הרב השואל בעצמו אח"כ, אבל זה כתוב במלים אחרות. בפעמים הראשונות זה כתוב מפורש, אבל אח"כ לא פירטנו זאת. "מקוצר", כשמו כן הוא, וסמכנו על מה שכתבנו בהתחלה.

המקום הראשון שזה כתוב הוא בהל' בשר בחלב [סי' קל"ז סעיף ט"ז] לגבי מה שאמרנו, והוא ידוע ונהוג כמעט בכל תפוצות ישראל (לבד ממקצת מקומות שמקילים בזה מעט), וכן

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבאנו את שני הטעמים דלעיל, שזה עפ"י פסקם של הטור והש"ע [סי' פ"ט סעיף א'] שחוששים לשתי הדעות, הן לטעם הרמב"ם והן לדעת רש"י.

וישנה נפק"מ בין הטעמים, כמו שאמרנו בעבר שלפי הרמב"ם אחר שש שעות אין מתחשבים בבשר שנשאר בפה, כיון שהוא נרקב ונסרח, ואפילו שיודעים שנשאר בשר בפה, מותר לאכול חלב עתה. אבל לפי רש"י, במצב הזה עליו להמתין שוב. נפ"מ נוספת בין הטעמים, אם אדם טעם בשר, אך לא לעסו בשיניו, רק רצה להרגיש בטעם האוכל או המרק, האם הם ראויים לאכילה או לא, ומה טעמם. הוא טעם ופלט. לפי דעת הרמב"ם אין בזה כלום, כיון שלא נכנס הבשר לשיניו, רק בלשונו, אבל לפי רש"י שנוהגים שש שעות משום השומן שנדבק, גם בזה צריכים להחמיר. וישנן נפקותות נוספות ביניהם. להלכה נפסק דחיישינן לחומרי דתרוייהו.

לכן הוספנו כך, ואם רק טעם ופלט, אינו צריך להמתין. אבל אם לעס לצורך תינוק, צריך להמתין שש שעות. ואף על פי ששהה בשיעור, אם מצא אחר כך בשר בין השיניים, צריך להסירו. אבל אינו צריך להמתין אחר כך, רק יקנח את פיו וידיחנו, דהיינו שיאכל מעט לחם או פירות וגם ידח פיו במים או בשאר משקה. אם מצאת בשר בין השיניים, אינך צריך לחכות עוד שש שעות, אלא רק לקנח את הפה ולהדיחו. הסברנו במפורש כי לקנח היינו לאכול מעט לחם, ומובן כי לשון אכילה אינה ללעיסה גרידא, אלא גם לבליעה. זהו המקום הראשון שהבאתי בפשיטות כדעת הפרי תואר.

הדבר השני זה בסעיף י"א, לגבי מה שמובא בש"ע, אכל גבנה או חמאה וכיו"ב שאר מאכליחלב, מותר לאכול אחריהם בשר מיד, אפילו בשר בהמה וחיה. ובתנאי שיבדוק ידיו אם אין שום דבר מהגבינה וכיו"ב נדבק בהן, או ירחצן במים. וגם יקנח פיו וידיחנו, דהיינו

סוברים רוב הפוסקים, כי מה שאמרו בגמ' וחולין דף ק"ה ע"א] שיש להמתין בין בשר לחלב, מסעודתא לסעודתא, הרי הם שש שעות, כמ"ש הרמב"ם [מאכלות אסורות פרק ט' הלכה כ"ח]. שיעור זמן זה התקבל ונפוץ בכל עם ישראל. אמרו סימן לדבר, הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵי הַסֵּעִים, וְכַדָּבָר י"א, ל"ג]. שש תיבות בפס' זה, לומר שעד ו' שעות נשאר הבשר בין השיניים, ועדיין יש בו ממשות.

טעם זה שאמרנו שנשאר בין השיניים, הוא רק לפי הרמב"ם. הוא אומר שזו סיבת המתנת שש שעות, שהרי לכאורה לא מובן, התורה אסרה לאכול חלב ביחד עם בשר, והרי הבשר כבר נגמר? אומר הרמב"ם [שם], שהבשר שבין השיניים עוד נשאר. וגם מי שאין לו חורים בשיניים, עדיין חוששים שבמקומות מסויימים בפיו נשארו חתיכות בשר, וגם אם הוא ינקה את פיו, חוששים שהוא לא ינקה טוב, לכן החמירו חז"ל להמתין שש שעות.

ואחרי שש שעות, לא חוששים שמא נשאר בשר בין השיניים, כי עלול להיות למשל שאדם ימצא אחר שבע שעות בשר בין השיניים שלו, אומר הרמב"ם כי הבשר הזה הוא כבר נסרח ונרקב, ואין שם בשר עליו.

זאת שיטת הרמב"ם. רש"י [בחולין שם] חולק על הרמב"ם ומפרש טעם האיסור כך, משום דבשר מוציא שומן, והוא נדבק בפה, ומאריך בטעמו. מפני שומנו של הבשר, עולה טעם השומן מהקיבה ומהמעיים אל הפה. טעם זה נדבק בפה, ואין ברירה אלא לחכות שש שעות. כמובן שהמתנה זו היא מדרבנן.

זה מה שהבאנו בש"ע המקוצר בסי' קל"ו שם, אכל בשר בהמה או חיה או עוף, אפילו שהעוף הוא מדרבנן, אסור לשתות חלב או לאכול מאכליחלב עד שימתין שש שעות, מפני הבשר שנותר בין השיניים. ועוד שהבשר נמשך טעם שמנינותו עד שש שעות, והוא נדבק בפה.

שיאכל מעט לחם או פירות ואף ידיח פיו במים או בשאר משקה. זהו רק לגבי בשר בקר או בשר חיה. לגבי עוף אומרת הגמ' בחולין וק"ד: תנא אגרא חמוה דרבי אבא, עוף וגבינה נאכלין פּאָפּיקוֹרן. הוא תני לה והוא אמר לה, בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. אם רוצים לאכול בשר עוף אחר גבינה, כיון שאין איסורם אלא מדרבנן, אין צריך לא שטיפה ולא קינוח. אפיקורן מלשון הפקר. אין שום הגבלה. העיקר שצריכים להקפיד שלא יאכלום ביחד. מה שמובא לעיל הוא לגבי בשר בהמה וחיה, שצריכים קינוח והדחה. ואמרנו במפורש, יקנח פיו וידיחנו, דהיינו שיאכל מעט לחם או פירות. זהו ממש כשיטת הפרי תואר, שלא סגי בלעיסה בלבד.

אבל הרב עובדיה הי"ו שואל, מדוע לא הזכרנו במפורש את הרב פרי תואר?

אלא שהתשובה פשוטה, והיא כלל בסיסי בכתיבת הספר ש"ע המקוצר, כמו שהסברתי במבוא נוכח השלחן פרק ז'. כשאני מציין לש"ע סימן פ"ט סעיף ב', איני צריך לציין בנוסף את הש"ך ואת הט"ז, פתחי תשובה וכו', אלא די במה שציינתי באופן כללי, בבחינת מראה מקום. מה שהבאתי בגוף הסעיף זה כולל את כל האחרונים המובאים שם. לפעמים אני מפרט בעיני יצחק יותר, ובפרט אם זה דבר שאני צריך להדגיש אותו או לדון בו. אבל מה שלא מפורש כנ"ל, אין מזה שום משמעות, כי ציינתי באופן כללי. וזה מה שכתבתי במבוא שם, יש שהספיק לי לציין הסעיף בשלחן ערוך, הגם שכללתי בדבריי גם את דברי המפרשים החונים עליו בלי להזכיר שמם.

במקום נוסף מוזכר חידושו של הפרי תואר, בסעיף י"ג שם, לא להלכה למעשה, אלא בשביל החידוש היוצא מזה. כידוע הדין הזה האוסר לאכול מאכלי חלב אחר מאכלי בשר, מדובר דוקא על דברים שהם ממש חלביים, אחרי דברים שהם ממש בשריים. אבל אם אכל האדם תבשיל בשר, כגון מרק שהתבשל יחד

עם בשר, ולא אכל בשר בעין, מעיקר הדין אין בו דין המתנת ו' שעות, ומותר לאכול אחריו חלב מיד. אלא שבכל זאת נוהגים להחמיר בו כבשר ממש. אפילו שעפ"י הרמב"ם ומדינא דגמרא הדבר מותר, נהגו להחמיר בזה.

וזהו מה שכתבנו שם בסעיף י"ג, תבשיל של בשר, דהיינו כגון תפוחי-אדמה או ירקות, שנתבשלו עם בשר או שומן של-בשר (כי דין השומן כדין הבשר עצמו, ואפילו שומן של עוף), והוא לא אכל מהבשר עצמו רק את התבשיל, אף על פי שאין איסור לאכול אחריו מיד מאכלי-חלב, בתנאי שירחץ את ידיו ויקנח פיו וידיחנו, כיון שאין כאן אלא טעם הבשר, מכל-מקום המנהג הוא להחמיר גם בזה להמתין שש שעות, ואפילו לא שנה אלא מרק צלול של-עוף. ואין לשנות ולפרוץ גדר. אבל תבשיל של-חלב, כגון גבינה שנתבשלה עם תבשיל אחר ורוצה לאכול את התבשיל בלא הגבינה עצמה, מותר לאכול מיד אחרי תבשיל של בשר, ואינו צריך אפילו רחיצה וקינוח והדחה: כאן אכן לא הסברנו מהו הקינוח הצריך, כי ראשית אין המדובר כאן להלכה ולמעשה בלאו הכי, רק בא להדגיש את המנהג, שאפילו שמצד הדין מותר יחד עם הקינוח גרידא, ושנית כי כבר הסברנו קודם מהו הקינוח, ואין צריכים לכפול את הדברים.

במקום נוסף ואחרון מוזכר הקינוח וסימן קל"ט סעיף ט"ז, לגבי אכילת דג ובשר ביחד, שאסורים מצד סכנה בלבד, ולא מעיקר הדין, משום שקשה לצרעת בר מינג, ויש מחמירים גם עם דג וחלב.

וכך כתבנו בס"ד שם, אסור לאכול דג עם בשר ביחד, ואפילו בשר עוף או שומן עוף, מפני שעלול להביא לידי צרעת רחמנא לְצַלָן. וכן המנהג. וכל-שכן שאסור לבשלם או לצלותם ביחד. ובדיעבד שנתערבו, צריך לשאול הוראת חכם. וכשאוכלם בזה אחר זה, בין אם הדג תחילה בין אם הבשר תחילה, דעת מרן

שערי יצחק – השיעור השבועי

הלעיסה, אם רוצה ילעס, ואם רוצה יבלע. אפשר לבלוע ואפשר גם לפלוט. מסיים הרמב"ם, ובכל מקנחין את הפה, חוץ מתמרים או קמח או ירקות, שאין אלו מקנחין יפה. אומר לנו הרמב"ם בשפה ברורה ומפורשת שאפשר גם לפלוט, ואין חייבים לבלוע.

בא מה"ר שמעון סופר בעל התעוררות תשובה ומשיב כנגד הפרי מגדים, מה לך כי תזעק? צודק הפרי תואר לדידן שמחמירים כשתי השיטות דלעיל, רש"י והרמב"ם, ומה שכתב הרמב"ם שאפשר לפלוט, הרי הוא לשיטתו שהמתנה בין בשר לחלב הוא בגלל הבשר שנמצא בין השיניים, ולזה מספיקה הלעיסה, ולא אכפת לנו במה שנמצא עמוק בפה, אבל רש"י שסובר כי טעם ההמתנה הוא בגלל השומן שנשאר, אזי לפי שיטתו מוכרח לנקות את הפה כולל בית הבליעה. מה שפסק הפרי תואר שצריכים לבלוע, הוא משום דקיימא לן דחיישינן לחומרי דתרווייהו, והפרי תואר בעצמו מביא זאת לעיל מינה, וגם הלך במהלך זה. והן אמת שנכון הדבר שהרמב"ם סובר שמספיק הפליטה, אך אין זה שייך לפסק הש"ע שחשש לחומרי שניהם. כיון שחוששים גם לשיטת רש"י, מוכרח שגם את בית הבליעה צריכים לקנח, וגם לבלוע.

וז"ל ההתעוררות תשובה בח"א [סימן ס"ב], שאלה: מי שמקנח הפה אחר גבינה לבשר, אם צריך לבלוע או די רק בלעיסה אם פולט.

תשובה: הפרמ"ג בסימן פ"ט מביא בשם הפרי תואר דפסק דצריך לבלוע, ותמה עליו הפרמ"ג דברמב"ם מבואר להדיא דדי בלעיסה ופולט. ונראה לענ"ד הדין דצריך בלוע, דרמב"ם לשיטתו סבר דקינוח רק משום בשר שבין השיניים, לכן די בלעיסה גם אם פולטו אח"כ. אבל לדידן דנקיטין בשו"ע לחומרא גם כרש"י דמשום בשר מושך טעם משומנו, י"ל דצריך לבלוע, כדי לקנח גם מה שנדבק לפנים מהשיניים עד בית הבליעה, ויהא מונח במעיו, ומשם (אח"כ) איננו מושך טעם כל

שצריך [באו"ח סימן קע"ג סעיף ב'] לקנח את הידים ולרחצם במים, וכן לאכול פת שרויה בנתיים כדי לרחוץ את פיו, או לקנח ולהדיח את פיו. שאם לא יעשה כן, נמצא שאוכל דג ובשר יחדיו. וכן הוא מנהגינו. הרי למעשה שזה אכן כתוב בצורה מפורשת.

*

מה שצריכים לברר כעת, כיון שכבר ישבנו על מדוכה זו, האם לפי האמת צריכים להחמיר כדעת הפרי תואר. או שאפשר להקל יותר, ודלא כהפרי תואר, שהרי יש אחרונים שדחו את דבריו.

הפרי מגדים בשפתי דעת [סימן פ"ט אות י"ב] חולק על הפרי תואר, וממש מתפלא עליו. הפרי תואר אומר שאם לועס בפה לא נחשב קינוח, וטוען כנגד הפרי מגדים, שזה נסתר מרמב"ם מפורש.

ז"ל הפרי מגדים, ודע שהפרי תואר אות ז' כתב דהקינוח שיבלע דוקא לא שלועס ופולט. ואני תמה, צועק הפרי מגדים, שבר"מ מבואר ההיפוך, בולע או פולט יע"ש. וכן משמעות המחבר לועס, אלמא הקינוח הוא בלעיסה וכדאמרן. אמנם בש"ע הוא לא מפורש, אבל משמעות המחבר שהקינוח הוא בלעיסה גרידא. [האשכנזים אינם קוראים למהר"י קארו מרן. הם קוראים לו המחבר. אם יקראו לו מרן זה יחייב אותם, לכן הם נמנעים מכך].

מרן כתב ללעוס, ולא כתב לבלוע, והמשמעות היא שלא כהפרי תואר. גם ברמב"ם מפורש שמספיק לעיסה בעלמא. הרמב"ם בפ"ט ממאכלות אסורות הלכה כ"ו כתב במפורש כן, ואיך יכול הפרי תואר להתעלם מזה?

כך הרמב"ם כתב, מי שאכל גבינה או חלב תחילה, מותר לאכול אחריו בשר מיד. וצריך שידח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. ובמה מקנח פיו? בפת, או בפירות, שלועסן ובלוען "או פולטן". הרי בהדיא שאחר

כך. ובפרט שמונח עליו המאכל שבלע, שאכל אח"כ ומונע הטעם השומן לבוא בפיו. המאכל שבא אחריו מונע אותו ועוצר בעד שומן הבשר לעלות למעלה אל הפה.

כך הוא מצדיק את דעת הפרי תואר.

גם בספר תורת רפאל [ישיבת באר התלמוד, "בשר בחלב, קניינים". דף פ"ד] כתבו כן בזה"ל, בדין בשר אחר גבינה כתב השו"ע (סעי' ב) אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר (אפי' באותה סעודה) ובלבד שיעיין ידיו וכו', וצריך לקנח פיו ולהדיחו, והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה וכו'. וכתב הפת"ש (סק"ה) בשם הפרי תואר, דהקינוח הוא שילעוס ויבלע דוקא, לא בלועס ופולט. והפמ"ג (שפ"ד סק"ב) תמה עליו, דברמב"ם מבואר להיפך שכתב, במה יקנח פיו בפת או בפירות שלועסן וכולען או פולטן.

אמנם מרש"י שכתב "דקינוח הפת שאוכל הפת בינתיים הוא יפה", משמע שהקינוח ע"י אכילה, וכן משמע בד"ה "שטר", שכתב שנעשה רך ונדבק בחיך, פ"י ואינו מקנח אותו. ומצאתי שכ"כ הר"ן דלא מהני לקנח בקימחא דשערי, משום שמתפורר ואינו מקנח הפה והחיך, וכן תמרי שנדבק בחיך ואינו מקנח אותו. משמע דבעינן קינוח גם לחיך שהוא בית הבליעה וזה ע"י אכילה דוקא.

ונראה דרש"י והרמב"ם לשיטתייהו אזלי. דהנה איכא ב' טעמים לקינוח א. להסיר הפירורים של גבינה שנדבקו בפיו בשעת אכילה. ב. להעביר טעם השמנונית שנדבק בפה.

וי"ל דלהרמב"ם שעיקר דין המתנה בין בשר לחלב הוא משום בשר שבין השיניים ולא חייש לטעם כלל, הכא ס"ל דצריך קינוח משום הפירורים הנדבקים בפה, ולזה אי"צ שיבלע אלא ע"י לעיסה מתקנח שפיר, ואפי' איכא טעם בבית הבליעה לא איכפת לן דאין לאסור משום טעם כלל.

אבל רש"י שפ"י משום טעם המושך, הגם דזה לא שייך בגבינה דהא אינו מושך טעם ארוך כמו בשר, מ"מ חזינו דחייש לטעמא, והכא אפשר דסובר דבעי קינוח גם משום טעם השמנונית של גבינה הנדבק בפה, ולזה מהני קינוח, וא"כ ודאי צריך שיבלע דוקא דכמו שיש שמנונית בפיו כך יש בבית הבליעה.

ומעתה אין תפיסה מדברי הרמב"ם על הפרי תואר שהצריך לבלוע, משום דאנן נקטי' כשני הטעמים לחומרא. ולישנא דשו"ע "שלועס פת", ואין כתוב לבלוע, זהו דיוקו הנוסף של הפמ"ג כנגד הפרי תואר, לאפוקי שלא יבלע מהר, אלא ילעוס טוב שיתקנח יפה.

אלא שמה שהם טענו בסוף, שאין ראיה מהש"ע, כי אפשר שהוא מלמדנו שצריכים ללעוס היטב, אינני חושב שהדיוק הזה נכון, כי כבר מפורש בש"ע אח"כ שצריכים ללעוס כך. כתוב בהדיא "יפה". אי אפשר לומר שילעוס שכתוב קודם מורה ללעוס היטב, היינו שיפעל את פעולת הלעיסה טוב, כי זה כבר מפורש בהמשך.

אבל בעיקר מה שטוען ההתעוררות תשובה, דומני שהוא לא ראה את הפרי תואר בפנים. הוא ראה רק את הפרי מגדים. חושבני שאם הוא היה רואה את הפרי תואר, הוא לא היה מתרצו כך. כי הנה הגם שאת עיקר הסברא שהוא מבין, צריך לדון עליה מצד עצמה, אבל אפילו אם כדבריו כן הוא, את הפרי תואר זה לא מיישב משתי סיבות. א. מבחינת המלים, כי הפרי תואר אינו יכול לומר שחייבים לבלוע וכו', וזה פשוט, בשעה שזה נגד המפורש ברמב"ם. איך אפשר להתעלם מהרמב"ם?

אולם הנקודה העיקרית שמחמתה אני חושב שהוא לא ראה את הפרי תואר, כי הוא לא מסביר אותו בכלל. הפרי תואר אומר שאם אתה לא מכניס את הקינוח לבית הבליעה, הרי זה לא נקרא קינוח. פירוש הדבר הוא, שהמושג קינוח המובא בגמרא בחולין [דף ק"ד וק"ה], שם

שערי יצחק – השיעור השבועי

טענה זו האחרונה, כבר הרגיש בה בספר כלי השלחן ולהר"ר עמוס פריץ, דף קע"ד סימן פ"ט הערה 41] וכתב שם בזה"ל, ברם, לענ"ד נראה שזה לא תשובה לתמיהת הפמ"ג, לפי דמסתבר שכל מחלוקת הרמב"ם ורש"י היא רק בטעם ההמתנה של שש שעות בין בשר לגבינה, דלרמב"ם משום בשר בין השינים, ולרש"י משום שעדיין מושך טעם בפה. ברם, ביחס לקינוח והדחה גם הרמב"ם מודה לרש"י שצריך קינוח לכל הפה והחך, וממילא באכל תחילה גבינה (שאינן לחוש לגבינה בין השיניים) לא פליגי בגדר הקינוח והדחה.

צריכים לדעת שיש נפקא מינה כללית בכל הנושא הזה, לגבי משחת שיניים. אם רוצה אדם לאכול בשר אחרי חלב, ובשביל קינוח וניקוי הפה, חבל לו לאכול לחם ופירות, או שאין לו. יש לדון אם צחצוח שיניים יועיל בשביל קינוח. אולי מברשת שיניים יותר טובה מקינוח של לחם ופירות. אבל, זה מועיל דוקא לפי הפרי מגדים, ולא לפי הפרי תואר, כי אם צורך הקינוח דוקא בחלק הפנימי של הפה, והרי טעם המשחה מסתובבת גם בחך ובלשון וכו', הרי זה מנקה אותם, אבל לפי הפרי תואר שצריך לבלוע, לא מספיק משחת שיניים.

ראיתי מביאים שבספר בדי השלחן כתב חומרא, שלא נראית לענ"ד להלכה. הוא אומר שצריכים ללעוס "ולסובב" את הלחם בתוך הפה. אם אוכלים את הלחם כרגיל, ולא מסובבים אותו, טוען הבדי השלחן שלא נחשב קינוח.

אולם נראה לי שזאת חומרא יתירה. משמעות הפוסקים שגם אכילה רגילה שאוכל מספיקה בשביל הקינוח. אין צריכים לסובב את הפת במיוחד. ואפילו ישנה ראייה לזה ממה שהוא בעצמו דן לגבי שתייה. הבדי השלחן מסתפק לגבי קינוח, אם מספיק גם לשתות, או שצריך לעשות את השטיפה יחד עם לעיסות בפה, ואין מנוס אלא ע"י אכילה. והביא הבדי השלחן

נחלקו ב"ש"וב"ה אם מקנח או מדיח. עליו אומר הפרי תואר שלא עוזר הקינוח הזה. הוא לא נחשב קינוח. פירוש הדבר הוא שזה בעצם כוונת הגמ', וממילא אם זה נכון, הרי זה מחייב גם את הרמב"ם. והרי עינינו רואות שהוא נוקט שמועיל קינוח כזה.

אולי היה אפשר להעמיס פה פירושים, אבל נראה שצודק היד יהודה [בפיה"ק י"ח]. הוא כתב בהדיא שנעלמו מעיני הפרי תואר דברי הרמב"ם המפורשים. אישתמיטתיה. צריכים להודות על האמת. אם היה הפרי תואר רואה את הרמב"ם, הוא היה מתייחס אחרת.

עתה נאמר דחיייה שלישיית לדברי ההתעוררות תשובה. נראה שגם עיקר הסברא של ההתעוררות תשובה אינה נכונה. כל מה שהרמב"ם אמר שהבשר נתקע בין השיניים, הוא דיבר דוקא באוכל חלב אחרי בשר, שהבשר הרי הוא קשה ונכנס בין השיניים, ויתכן שאפילו אחרי כמה שעות הוא יישאר שם, ולא יגלו אותו אלא לאחר הרבה זמן. אבל כשזה הפוך, היינו כשאוכלים בשר אחרי חלב, בזאת לא אמר הרמב"ם שהוא נכנס בתוך השיניים.

לגבי אכילת בשר אחרי חלב, גם הרמב"ם מודה שסיבת הקינוח היא בגלל השאריות שנשארו בפה, כפי רש"י, ולא בגלל מה שנתקע בין השיניים. ואפילו גבינה קשה, או גבינה צהובה, מובן לכל שהם אינם נכנסים לבין השיניים כמו בשר. בהכרח שמה שאמרו בחלב לקנח ולהדיח אחריו, גם לפי הרמב"ם אין זה בגלל מה שנתקע בין השיניים, ועל כרחך שגם הוא מסכים בזה לשיטת רש"י, שצורך הקינוח הוא בגלל מה שנשאר בפה. לגבי הרוצה לאכול בשר מיד אחרי חלב, לא שייכים דברי הרמב"ם לשיטתו. ואפילו שהרמב"ם סובר שהסיבה כאן היא מפני הטעם שנדבק בפה, הוא אומר בפה מלא שמספיק הן לבלוע והן לפלוט. שלא כהפרי תואר וההתעוררות תשובה, וצודק הפרי מגדים.

מספר העיטור שמשמע ששותה כדרכו. הנה רואים במפורש שלא הצריכו נקיון יסודי באופן מיוחד, וממילא נלמד לעניין אכילה, שאין צריך דוקא לסבב. כך נראה לפי ענ"ד.

יש קצת חידוש במה שאומרים לבלוע את מה שמקנחים בו. כי יתכן שישנו צד לומר שדוקא עדיף לפלוט, ולא לבלוע. כי הנה נשאר לו שאריות של החלב, ועדיף אולי להפליטם חוצה, כי אנו רוצים שהוא לא יהיה חלבי, ואין כדאי שיכניס את מוצרי החלב לתוך גופו. יתכן שהיה עדיף יותר שיוציא את החלב החוצה. אבל נראה מדברי הפוסקים שאינם חוששים לזה, ולא אמרנו זאת אלא כצד בעלמא. וועיי בס' פסקי בן איש חי (בשר בחלב ותערובות) שערי שלום דף נ"ב נ"ג.

בספר הוראה ברורה על יורה דעה וביאור הלכה לסימן פ"ט דף י"ב ע"ב, הביאו שמפורש במאירי כמו הפרי תואר בזה"ל, וע"ע להמאירי (חולין דף ק"ה ע"א) שכתב קינוח הפה שאמרנו, אינו צריך אלא שיאכל פת וכו', כדי שיבלע עם אותו אוכל כל פירורי הגבינה. ע"ש. ולכאורה משמע שצריך לבלוע את הפת. אולם יש לדחות דאין רצונו לומר שצריך לבלוע את הפת, אלא כיון דהדרך לבלוע נקט הכי, ועיקר כוונתו לומר שילעס פת כדי להסיר פתיתי גבינה. והכי נמי מסתברא, דמסתמא לא יחלוק המאירי על הרמב"ם בלי להזכירו.

הם טוענים שתי טענות, אולי הוא לא התכוון בדוקא לבלוע, אלא שזו הדרך. ומובן שזה דחייה בעלמא. תירוץ, או דחייה בקש. הוא כתב לבלוע, כיון שמקובל לבלוע אחר האוכל. זה נשמע תירוץ לא טוב. איני יודע אם המאירי יכתוב מלים מיותרות שאינם נוגעות אליבא דהלכתא. זה נראה דוחק גדול.

אבל הטענה השנייה שלהם נראית טובה. דרכו שלא המאירי בכל מקום להביא את הרמב"ם, ולכנותו בשם "גדולי המחברים". כיצד הוא יכתוב כאן מפורש נגד הרמב"ם, ועוד יתעלם

ממנו לגמרי. הרי הוא היה יכול להביא את הרמב"ם, ולהזכיר בנוסף שחולקים עליו.

שאלה מהקהל: יש כאן לכאורה שאלה כללית של כל תשחית?

תשובת מרן שליט"א: יפה אתה שואל. יש גם אחרונים ששואלים דדל מהכא כל ענייני הקינוח, אבל מה עם בזיון אכלים? זו שאלה נפרדת, ובל"נ נדבר עליה בשיעור הבא, כי יש בה כמה פרטים. זה נושא בפני עצמו.

צריכים לדעת מה לענות על הטענה דלעיל, כיצד המאירי יחלוק על הרמב"ם בלי להזכירו, שאמרנו כי לכאורה היא טענה מצויינת, אך כנראה שהתשובה לזה טמונה במה שהם בעצמם הזכירו קודם, שרואים מכמה ראשונים שגרסו אחרת ברמב"ם, ובעצם הם גרסו בדיוק הפוך, כי הנה הכלבו לדוגמא, שדרכו להעתיק לרוב את דברי הרמב"ם כלשונם, וכאן רואים שהוא הביא בשם הרמב"ם בדיוק כך, כמו שאומר הפרי תואר.

בספר כלבו סימן ק"ז כתב כך, מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול בשר מיד, אבל צריך שידיח ידיו ויקנח הפה בין הגבינה והבשר, כגון שילעוס בפיו פת או פירות, "ויבלע ולא יפלוט". א"כ מובן בדיוק הפוך, שאפשר בעצם שהרמב"ם, הוא המקור לדין זה של המאירי, וממילא לא היה צריך המאירי להביאו, כי גם הוא בעצמו סבר כך.

ולאמיתו של דבר צריכים לדעת שבנוסחאות המדוייקות של הרמב"ם איתא כמו שאמרנו למעלה, בולען או פולטן. כך הוא בנוסחאות התימנים, ובכל הספרים. כנראה שנקלעה להם גירסא משובשת. או שיתכן בכלל שזו מהדורא אחרת של ספר הרמב"ם. ובכל אופן אין קושיא על המאירי. והערת העורך: לכאורה מעתה יתכן לומר שגם לפני הרב פרי תואר כך היתה הגירסא ברמב"ם, ולא אישתמטתיה להאיי עיר וקדיש מידי. אבל זה לא מסתבר, כי אם כן, הוה ליה להפרי תואר להסתייע מדבריו בהדיא, ועיין.

שערי יצחק – השיעור השבועי

(עליהם העיד הכס"מ כי אין בזה טורח), אפשר לשטוף את הידיים, לכן צריכים להחמיר בזה. ועל-פי זה פסק בשלחן ערוך יו"ד לחומרא, וכנראה על-פיו יש שנמשכו גם בקהילותינו להחמיר, ולכן סתמתי כך בפנים. וכן הובא בהגהות המיוחסות למהר"י ונה על הרמב"ם שם הלכה כ"ה.

מזה למדתי אף לגבי הנושא שלנו, כי הגם שיש בזה ויכוח, שהרי הפרי תואר מחמיר, וגם המאירי סובר כך, וישנה גירסא כזו ברמב"ם, מדוע שלא נחמיר? אם הוא כבר לוקח פת, מדוע שיפלוט אותה? זה לא חומרא קשה, וראוי להנהיג את זה.

בשביל להבין את העניין, נקדים שלמדתי בס"ד מכך דבר חשוב, מהו הגדר ההלכתי של דבר שאין בו טורח.

ביאור דברי הבית יוסף ומהרי"ץ לגבי עשיית דברים בלי טורח.

במשך כל השנים היה לי קשה, לשון מהרי"ץ בפירושו להגדה של פסח, בשני מקומות. הוא מביא על שתי הלכות, את עניין הטורח, ולא ירדתי לסוף דעתו עד הימים האחרונים ממש.

בהקדמתו להגדה הוא אומר [אגדתא דפסחא הוצ' פעולת צדיק דף י"ב] כי יש להכין את הכוסות ולהדיחם וכו' בזה"ל, ויכין כוסות מהודרים למצות ד' כוסות. וישטפם וידיחם יפה. ונכון להדיחם אף בין כל כוס וכוס משום חיוב מצוה (חמ"י, עולת תמיד, רש"ל) "אם אפשר בלא טורח". לא מובן מהו אותו הטורח שהוא מדבר עליו, וכי עסיקין באנשים עצלנים ח"ו? אם קשה או כבד לך, לא צריך... זה תמוה. בשביל מה מהרי"ץ צריך לכתוב את זה?

עוד שם במהרי"ץ, ויש שנהגו למזוג [במים. כך צריך להוסיף] כל כוס וכוס בפני עצמו אל תוך הכוס, כמו שכתב רש"י בגמ', ור"ן פרק ערכי פסחים, וכן דעת מורינו האר"י. וטוב לעשות כן "אם אפשר בלא טורח".

שאלה מהקהל: אולי אפשר לומר עוד יותר מזה, שאם היה המאירי רואה את גירסת הרמב"ם המדוייקת, היה חוזר בו.

תשובת מרן שליט"א: יפה, ובהחלט יכול להיות.

המסקנא הנראית לי היא כדלעיל. אמנם בספר הוראה ברורה הביאו בס"ק כ"ד את שתי הדעות, שילעוס פת: יש אומרים שצריך לבלוע את הפת אחרי הלעיסה, ויש אומרים שאין צריך, וכן עיקר. הם פוסקים לקולא. אנו מאידך פסקנו לחומרא כדלעיל.

למעשה צריכים לדעת שבכלל לא מוסכם שצריכים גם לרחוץ את הפה, כי יש אומרים שרק הדחה לבד צריך. הרמב"ם למשל אומר שצריך הדחה, ורחיצה אינו צריך. אנו מאידך פסקנו [סימן קל"ח סעיף י"א] כי צריכים גם לקנח וגם לרחוץ. והסברנו בס"ד [בעיני יצחק את כ"ח], כי למרות שיש נוהגים להקל, וגם השם טוב כתב שזה מנהג העולם, אבל הכסף משנה אומר שהעולם נהגו הפוך וכו', וכיון שאין בזה טורח יש להחמיר.

וכך כתבנו שם, אמנם יש שאינם נוהגים להדיח את הפה רק לקנחו בלחם וכדומה, וזהו כדעת הרמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות הלכה כ"ז שסובר דהדחה שאמרו היא בידים, ולא בפה כשיטת רש"י, ועיין רדב"ז וכסף משנה שם. ועיין בשם טוב שם שכתב כי רבינו מפרש בפירושו רגמ"ה [ר"ל דלא כרש"י. יב"ן] דמקנח את פיו ומדיח את ידיו, "וכן הוא מנהג העולם" עכ"ל. ור"ל בתימן. והכסף משנה העיד בהיפך על מקומותיהם בזה"ל, העולם נהגו כדברי כולם להדיח הפה וגם הידים ע"כ. לא משנה מה קודם, הדחה או או קינוח, אבל צריכים לעשות את שני הדברים. ובספרו בית יוסף באורח חיים סימן קע"ג סיים עלה שכך נכון לעשות כדברי המחמיר בדבר שאין בו טורח, ע"כ. הרי זה לא קשה לעשות כך, בפרט בזמננו שמצויים הברזים, וביתר קלות אפילו מהדורות שעברו

וכעין זה נמצא בגמרא בהרבה עניינים, לא אטרחהו רבנן. כגון בברכות דף ל"ד ע"א, עירובין י" ע"ב, פסחים י" ע"ב, ובבא קמא דף ס"ב ע"ב.

תשובה לשואל בעניין רב עוירא שמני, וכן בעניין תפילה בעת בכי התינוק בזמן המילה. והצעה שיהיה נוכח בברית מוהל נוסף.

עניין נוסף. קיבלתי מכתב מאת ידידנו הרב ישראל מאיר חדר הי"ו בזה"ל. לכבוד מו"ר ועט"ר מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בכל שבוע ושבוע נהנים אנו לשמוע ולקרוא את השיעורים מלאי התוכן. בהלכה, מנהג מחשבה ומוסר. הקב"ה יתן למרן שליט"א כח להמשיך להנהיג את עדתנו בעוז עד ביאת גואל צדק, אמן.

א: בקשר לנושא שמרן שליט"א דיבר עליו, בשיעור פרשת ויחי על רב עוירא שמני, חולין נ"א ע"א. בעיקר דיברנו על הגמ' בעירובין דף ס"ד ע"ב, מבגאי שמני. מרן שליט"א הביא ג' פירושים למסקנא מהו הפירוש שמני. א. פי שמני, זה שמו. ב. שם משפחה. ג. הרב חידש שהכוונה "שם אני", כמו חוששני, מודרני, ועל זה הדרך. אולי אפשר לומר שזהו כוונת רבינו גרשום שכתב "לשון שמי", ולא כתב כפירוש רש"י רב עוירא שמי. וכוונתו לומר שמני, לשון שמי אני.

ב: עוד לגבי מה שהביא מרן שליט"א פירוש המלה שמני הוא לשון גאווה. בספר דף על הדף ב"ב ה' ע"א כתב פירוש חדש, איפכא מסתברא.

אנו דיברנו כי נראה שרב עוירא התגאה, הוא אמר רב עוירא שמני, שם שלי, אני ואני ואני. הביאו זאת בתורת ביקורת עליו. הוא מעיר שבספר דף על הדף כתוב בדיוק הפוך, שזה מורה על לשון ענוה.

הבנתי שכתוב פה יסוד, שצריכים לדעת אותו. פוסקי ההלכה כשבאים לפסוק הלכה לעולם, הם צריכים לחתוך, מותר או אסור. טהור או טמא. ודאי שכל אדם חסיד ויר"ש מחפש חומרות. הכף החיים אומר (בהל' נטילת ידים) כי מי שמחפש קולות והיתרים, סימן שנשמתו אינה טובה. בשעת הדוחק ובשעת הצורך יש מקום להקל, ויש על מי לסמוך, אבל לסמוך ולחפש רק את המקלים אין זה ראוי.

חיבור השלחן ערוך הוא גוף ההלכה עפ"י הדין, לא עם חומרות ולא עם קולות. אין חכמה שהוא יבוא ויחמיר, קל וחומר שגם לא להקל. הוא כתב את דרך המלך. הלכה היא מלשון הליכה. כיצד ללכת. מה התורה רוצה ממך עכשיו. הכלל בתורה הוא שאין מעמיסים על האנשים דברים שאינם יכולים לעמוד בהם, שקשה להם לקיימם, אלא א"כ הם חובה, ואין ברירה אלא לומר שיקוב הדין את ההר.

הבית יוסף ומהרי"ץ אומרים לנו פה כלל. אנו לא מחייבים אותך, כי אם זה קשה לך מבחינה מסוימת, אל תעשה את זה. הם לא יכלו לסטות מעיקר ההלכה, כיון שנראה להם מצד הדין שאין צורך או חיוב להחמיר בזה. הם לא יכלו לבוא ולומר לציבור, תנהגו לפי חומרא זו. לכן אומר הב"י, כיון שזה קל ובלי טורח, תחמיר גם לקנח וגם להדית. הוא כתב את ההלכה הזו בש"ע, כיון שהוא ידע שזה לא קשה. גם מהרי"ץ עשה זאת, הוא דיבר על שטיפת הכוסות ואמר שיש להחמיר בזה אם אפשר בלא טורח, כי הוא לא רצה לכתוב דבר שמשמע ממנו שהוא הלכה פסוקה וחלוטה, (כי נראה בזה שהוא סוטה מדרכו). ומובן תמיד שהמחמיר תבוא עליו ברכה, וזה פשוט. אם מקבל האדם על עצמו אפילו דברים הקשים לו, מתורת חומרא וסייג, הרי זה מצויין. אבל לא יכל מהרי"ץ לכתוב את ההלכות האלו בתורת פסק. זאת הנקודה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הננו בזה לעורר, על מצוה רבה דמילה שחייבים עליה כרת, ובעוה"ר יש מוהלים שמהם מוחזקים כמומחין, שאינם מוהלים כדת וכהלכה בין בחיתוך בין בפריעה. ובזמן האחרון, כמה וכמה ילדים הוצרכו לתקנם אח"כ, ובעיני ראיתי תינוקות שמילתם לא נעשתה כהלכה, ומן הדין לתקנם. וכן העידו לפני כמה מוהלים, שהביאו לפניהם תינוקות לתקנם. ולכן הנני בזה להציע, שראוי לתקן היום כמו שתיקן רבנו ה"כתב סופר" זצ"ל שבכל מילה יעמוד מוהל מומחה בדוקא להשגיח על הכל, ושלא ירגיש ח"ו שום מוהל בליבו איזו פגיעה בו, כי בזה הוא מחזק את קיום המצוה כהלכה בבית ישראל, ועל פי שני עדים יקום דבר.

ומובטחני בעזהשי"ת, שזהו תיקון גדול מאוד. ואקוה שהרבנים וגדולי הוראה יסכימו לזה, ובעזהשי"ת יהיה מזה תיקון גדול וקידוש ש"ש.

אבל האמת שלצערי ההצעה לא התקבלה עדיין בארץ ובחו"ל, כיון שכל אחד מעיד על עצמו שהוא מומחה בדוק ומנוסה, וכבר מלו אצלו אלפים ומהם גאונים וצדיקים, אבל נוכחתי שגם באלו מצוי שהמילה אינה כמצותה, והלואי שיתקנו שתמיד צריך שיהא מוהל עומד על גביו משום לא פלוג, ומי שיזכה לעשות כן שכרו הרבה מאד.

ונזכיר כאן מספר מהתקלות המצויים בימינו, דהנה, בזמן האחרון התפשט שהמוהלים מורידים יחד את עור הערלה והפריעה בחיתוך עצמו, ומן הדין המילה כשרה כיון שנתגלה העטרה, וכן היה המנהג בסאלניקי שנהגו כך גם לכתחילה, וכן הורה הגר"מ פיינשטיין שאפשר לעשותו לכתחילה.

כנראה שהוא מדבר על מה שנקרא "מוסקיטו". חשבתי כי זה לא נמצא בתוך המחנה שלנו, אולי אצל הרחוקים זה כך, אך מתברר שגם בציבור החרדי זה קיים, וצריכים לעמוד על המשמר.

לגבי בכי התינוק שדנו בשיעורים הקודמים אם יש ליתן לו סם להרגיעו, כתב לי הרב חרד יצ"ו כך, בנושא בכי התינוק, כן כתב בספר תשובות והנהגות ח"ה סימן רפ"ט יו"ד. ותורף דבריו שאין למנוע צער התינוק, כי הוא זמן מסוגל מאד.

תלמידך הנאמן – ישראל מאיר חרד – בני ברק.

הוא כתב "הנאמן", כי יש תלמידים שאינם נאמנים... צריך להדגיש שהוא אכן נאמן...

פעם היו אומרים, הרב הגאון. אח"כ התחילו להוסיף, הגאון "האמתי", צריכים כבר להוסיף את זה.

יישר כחו של הרב השואל הנ"ל, כשמו כן הוא, מחודד. תָּדַד וְתִימָא יְטוּר נְפִישׁ וְקַדְמָה ובראשית כ"ה, ט"ז. יה"ר בע"ה שהשם יתן לו ברכות נפישות, "וקדמה". יצעד הלאה קדימה.

לפני שנדבר על הנושא הראשון של רב עורא שמני, נתחיל בנושא האחרון, שהוא יותר קצר, לגבי המילה. הגר"מ שטרנבוך בספרו תשובות והנהגות כתב דבר מעניין, ואפילו חשוב, ומסתמא רבים אינם שמים לב אליו.

הוא רוצה להציע דבר חדש, שבכל ברית מילה יהיו נוכחים שני מוהלים. לא להסתפק במוהל אחד. התגלה בהרבה בריתות, ואפילו אצל מוהלים מומחים, שעשו את הברית לא נכון. אח"כ צריכים לתקן זאת, ומי יודע אם בכלל גילו את הטעות. מתי גילו אותה, אם יגלו אותה.

כך הוא כתב בספר תשובות והנהגות וכך ה' סימן רפ"ט תחת הכותרת, תקנה להביא מוהל נוסף בכל מילה. נוסח הכרוז שחתמתי לפרסם ברבים:

כי מהבחינה ההלכתית זה לא נכון. מה שאומרים כי בשביל הבכי, שהתינוק לא יבכה, ראוי לעשות לא כהוגן, זה לא סיבה. זו טענת הבל. ודאי שאין לקחת זאת כשיקול, למנוע את צער התינוק, ולשנות בגלל זה את ההלכות.

אמנם תקלה יותר בעצם המילה, שנחלקו גדולי הפוסקים מהו עור הערלה שחייבין לחתוך, ואם לא יחתכוהו יש ע"ז כרת, שלדעת א"ז ה"תבואת שור" חוט הסובב זהו עיקר הערלה, וחייבין לחתוך עד למטה מחוט הסובב, שרוב היקף או גובה מעכב, ויש מוהלים (המלים בלא "צווינגל") שמפחדים לחתוך בגיד, ולכן לא חותכים עד הסוף, ואף שבלאו הכי פורעים ומתגלה כל העטרה גם שמה, הלוא דעת ה"חכמת אדם" שאין זה מספיק כיון שהמצוה בעור הערלה היא בחיתוך דוקא, ומתרעם ע"ז שמבטלין מ"ע גדולה דמילה ע"ש. וע"י שיתקנו שיעמוד מוהל על גביו נוכל למנוע עוד תקלות, אבל לא זכינו שהכרוז יתקבל, ומי שיכל לתקן ותיקן שכרו רב מאד.

שאלה מהקהל: ומפני מה צריכים שני מוהלים?

תשובת מרן שליט"א: כדי שהמוהל השני ישגיח שהכל נעשה כהוגן, כמו שהוא פתח את תשובתו בשם הכתב סופר, ושיש להיזהר שהמוהל לא ירגיש פגיעה. אם זו תהיה תקנה כללית, שכולם כך, המוהל לא ייפגע, כי הוא יבין שלא באים לבדוק דוקא אותו.

להבדיל, לפרופסורים שעושים ניתוח, "אסור" להעיר שום הערות. ממש רחמנא ליצלן. הפרופסור "החשוב" עושה ניתוח, ועל ידו עומדים כמה סטאז'רים. אפילו אם יראו שהוא עשה טעות, אוי ואבוי להם אם יעירו לו. הם חשים סכנה לעשות כן. זוהי גאווה לשמה. הוא לא מסוגל לשמוע הערות. זאת בעוונותינו הרבים. כבר אחז"ל טוב שברופאים לגיהנם.

הוא ממשיך אחר-כך, אבל לדעתי אין לשנות מסדר המילה המקובל אצלנו מדור דור, והיינו קודם לעשות חיתוך עור הערלה, ואח"כ קורעים בציפורן ודוחקים למטה את עור הפריעה, והמתבונן בסוד המילה והתיקונים יראה שעור הערלה מאוסה ולכן חייבין לחתכה, ואילו עור הפריעה שמרמז לקדושה מצותו שישאר, וע"כ יחזיר את העור לכאן ולכאן שיתאחה למטה, ואם לא עשה כן חסר לו תיקון גדול (ולכן קודם מתן תורה, המצוה היתה רק הסרת טומאת הערלה ולא הפריעה שמרמזת לקדושה וכמ"ש).

ואף אם משאיר קצת מעור הפריעה כדי לפרוע בצפורן, מ"מ ראוי לקיים את הפריעה בצפורן בכל עור הפריעה ככל האפשר. וגם מצוי, שרוב עור הפריעה נופל למטה, ועלול להיות שאפילו רוב גבהו נעשה מיד פרוע, ולשיטת הגאונים תו אין מצוה לפרוע. וע"כ ראוי לדקדק לקחת מוהל זריז ומומחה ויר"ש שיכול לפרוע כמצותו, ושלא יפריד במחט את עור הפריעה כפי שרגילים להפרידו על מנת שיחתך יחד עם עור המילה, אלא במקרים בודדים שיש צורך בכך. ועיין בדברינו (ח"ב סי' תפ"ו, ח"ג סי' רצ"ו וח"ד סי' ר"כ) שהבאתי כמה טעמים מדוע אין למול ולפרוע בבת אחת, עי"ש כי קצרתי כאן. לגבי נושא הבכי הוסיף כך, ומה שטוענים כמה מוהלים שבזה הילד בוכה פחות, טענת הבל היא, שהרי איתא בספרים הקדושים שבעת צעקת התינוק פותחים שערי רחמים, והוא זמן מסוגל לכל הציבור לתפלות ותחנונים, שהקב"ה לא מחריש לדמעות, ומי ביקש מוהלים אלו להפסיד מזמן מסוגל זה, וקלקולם יותר מתיקונם.

זהו מה שדיברנו בזמנו. גם הוא מצטרף לאומרים כי אין למנוע את צער התינוק.

למרות שאמרנו שאין חייבים לצער את התינוק בכדי שיהיה לנו זמן מסוגל, אבל פה משתמשים בזה רק בבחינת צירוף, שהוא טוען

ממשיך בספר דף על הדף, בזה פירש בניצוצי אור את דברי הגמרא במסכת חולין (נ"א, א), 'אמר ליה רב ספרא לאביי, חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא, ואמר רב עורא שמני וכו', כלומר, שמי הוא רב עורא. והנה במסכת פסחים (פ"ו, ב) מובא ששאלו את רב הונא למה אתה קורא עצמך "רב" הונא, ולכאורה אם כן אותו שבא ממערבא, דהיינו מארץ ישראל, למה לא שאלו אותו מאי טעמא אתה נקרא רב עורא?

ויש לומר, דכיון שאמר 'שמני' ולא אמר 'שמי', התכוון לומר שמי הקטן לגודל ענוותנותו, ומזה הבינו ש'רב' זה אינו אצלו תואר, אלא חלק משם העצם.

מן הראוי לפני שניכנס לעומק העניין, נקדים את לשון הגמ' בחולין שם, א"ל רב ספרא לאביי, חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא, ואמר רב עורא שמני, ואמר, מעשה ובא לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד, וטרפה. אומר רב ספרא לאביי, הגיע צורבא מרבנן מארץ ישראל, ואומר כי רב עורא שמני, והוא סיפר כי היה מעשה שרבי הטרף מחט שנמצאת במקום בית הכוסות. וזה פלא, כי הגם שנמצא מחט בבית הכוסות אשר לא עברה מעבר לעבר, אין סיבה שיהיה טרף. צריך לברר את העניין הזה לאשורו. כיצד זה יתכן? אולי יש פה איזה חידוש, איזו דעה מיוחדת.

אומרת הגמ' על אביי, שלח ליה, שלח איזה שליח לומר לרב עורא שיבוא אליו, אלא שרב עורא – לא אתא לגביה. אזל הוא לגביה. רב עורא הוה קאי אאיגרא, אמר לו אביי, ניחות מר וניתני. לא נחית. סליק הוא לגביה. עלה אביי לגג, ואמר ליה, אימא לי, גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה, מפטיר כנסיות אנא. אומר רש"י, מכניס ומוציא תלמידים ומאספס ומעמידם לילך מבית המדרש. לעילא מרבי רבה, הוא רבי יהודה הנשיא. כך מפרש רש"י.

אבל לא כאלה חלק יעקב. לכן הוא מציע שתהיה תקנה קבועה לחיזוק מצות מילה, בכדי שחס ושלום אם יהיה משהו שאינו בסדר, מיד ירמוז המוהל השני שצריכים לתקן, והם הרי מתואמים ומוסכמים מלכתחילה ביניהם.

אולם לצערנו, כמו שהובא לעיל, לא התקבלה הצעתו, לא בארץ ולא בחו"ל. הוא מציע כך, אבל אין זה אלא בבחינת קול קורא פּמְדָּר וישעיהו מ', ג'. מסתבר שלא פשוט כ"כ שתתקבל ההצעה הזו, אבל יהי רצון...

לגבי העניין הקודם של רב עורא שמני, את הספר דף על הדף אכן לא ראיתי בזמנו, והוא מדבר על הגמ' בבבא בתרא דף ה' ע"א, על דין בן המצר, לגבי מה שאמרו שם, אמרי אינשי, ארבעה לצלא, ארבעה לצללא. היינו שמשלמים לעבדן על עור קטן ועל עור גדול את אותו המחיר, שהוא ד' זוזים. לא ניכנס לסוגיא זו כעת, כי אנו רוצים להבין רק את הלשון דלעיל. תוס' שם (ד"ה ארבעה) מסבירים כי זה נועד להורות על הקטנה והגדלה.

וכך כתוב בספר דף על הדף שם, פירשו בתוספות (ד"ה ארבעה), 'ארבעה לצלא, פירוש לעור גדול צריך ליתן לעבדן ד' זוזי, וד' לצללא, עור קטן. ומבואר שהכפלת הסיום זה סימן למידה קטנה. זהו בבחינת כל המוסף גורע. כמו שאומרת הגמ' בסנהדרין דף כ"ט ע"א, אמר חזקיה, מניין שכל המוסף גורע? שנאמר, 'אמר אלהים לא תאכלו מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תִּמְתּוּן' (בראשית ג', ג'). רב משרשיא אמר מהכא, 'אִמְתִּים וְחִצֵּי אָרְבּוֹ' [שמות כ"ה, י']. רב אשי אמר, 'עֲשֵׂתִי עֲשֵׂרָה יְרִיעֹת' [שמות כ"ו, ז]. ללא העא"ן, היה זה שתיים עשרה, וכשהוסיף עא"ן, גרע, נהיה אחד עשר. זהו כלל כי כשמוסיפים משהו הרי זה בא להקטין. כך אומר תוס' שהצללא הוא עור קטן, ואפילו הכי משלמים עליו ארבעה זוזים, כיון שהעבודה בעצם היא שווה, לא משנה הגודל, כמו לעצם המלאכה.

אבל צריכים לדעת כי אין המדובר ברבי יהודה הנשיא הידוע בכינויו רבינו הקדוש. למרות שמשמע למעלה שזה היה אכן לפניו, כי כתוב למעלה רבי בסתם. אבל הוא לא היה בדורו של אב"י. תקופת אב"י אחרי רבינו הקדוש היא אולי במשך ארבע או חמש דורות. אלא אם כן יתכן שרב עזרא האריך ימים והיה אז כבר זקן מופלג. אבל זה קצת קשה כי אמרו על רב עזרא שהוא צורבא מרבנן, ולפי רש"י לא אפשרי שהוא האריך ימים.

שורש הנדון בזה, מהו בדיוק משמעו, צורבא מרבנן, מתחיל מהגמרא בתענית דף ד' ע"א, שם אומר רש"י כך, צורבא מרבנן – בחור חריף, כמו ביצי דצריבן במסכת ביצה, תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא, אלא ההוא מרבנן קרי ליה. לכן לפי רש"י לא יתכן שרב עזרא האריך ימים.

אבל לפי הערוך זה יכול להיות, כי הערוך אומר [עיצרב] שצורבא מרבנן הכוונה לת"ח חריף ומחודד, כמו שתרגם יונתן את הפסוק, וְשָׁבָה וְהִיָּתָה לְבָעֵר [ישעיהו ו', י"ג], ויהוה לצורבא. צורבא וצורבא הכוונה שורף, כמו ברזל וכלי חרס שהכניסום לכבשן, אז הם מתחממים ומתחזקים. צורבא מרבנן כמו צור. לכאורה גם אם הוא זקן אפשר לקרותו צורבא מרבנן. אבל לפי רש"י לא יקראו לזקן בשם צורבא מרבנן, רק לבחור חריף. אבל הערוך אינו חייב לקבל את פירושו של רש"י, ולדבריו מתורץ. ההוא מרבנן, לפי הערוך מתפרש חכם רגיל, לא חריף במיוחד.

עכ"פ שאל אב"י את רב עזרא, אימא לי, גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה, מפטיר כנסיות אנא, לעילא מרבי רבה, והוה רב הונא ציפוראה ורבי יוסי מדאיה יושבין לפניו, ובאת לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בית הכסות מצד אחד, והפכה רבי ומצא עליה קורט דם, וטרפה. ואמר, אם אין שם מכה קורט דם מנין? כשראה רבי מחט בבית הכסות, הפך רבי

אותה לצד השני, וראה שיש קורט דם, וזה אומר שעברה מעבר לעבר, כי אילולי כן, מאיפה הגיע קורט דם לצדה השני? אלא ודאי שכנראה שזה מפולש מנקב לנקב. יצא גם מהצד השני, מעבר לעבר, וטרפה. שמעו אב"י אמר ליה, טרח טרייה לההוא גברא. מתניתין היא, המסס ובית הכסות שניקבו לחוץ. חבל שטרחתי והתייגתי לבוא לכאן, כבר ידענו זאת.

ומהו הלשון רב עזרא שמני? ראיתי בספר ניצוצי אור בפנים כי הוא לשון ענוה, ממש כמו שהביאו בספר דף על הדף דלעיל. וכך הוא כתב בספרו בחולין שם [דף ק"ז], אשר לא שאלו אותו מאי טעמא קרית לך "רב" עזרא, כמו ששאלו את רב הונא? ראה פסחים פ"ו ב'. זהו לפי שנקט "שמני", כלומר שמי הקטן, ראה רש"י לעיל מ"ז א ד"ה עינוניתא ובהגהותי שם, וזהו דרך ענוה שהודגש בזה שאינו חושב להתרברב בתואר, אך דשמיה הרי "רב עזרא", שמלת "רב" היא כמו כן משם העצם שלו כמו של רב בר שבא, שבועות ל' ע"ב, רב בריה דשמואל שוח"ט רפ"ט, רב אחא בר רב פסחים קי"ז ב, ורמי בר רב, שבת ל"ב ב, וכו'.

בעל ניצוצי אור טוען, שרב עזרא שמני הוא לשון הקטנה, כי ההכפלה מורה על לשון הקטנה. אגב, לפני שנמשיך נציין כי בעל הספר ניצוצי אור הוא הרב ראובן מרגליות, והוא היה מחוגי המזרחי. אבל כנראה כיון שלא היו לו דעות פסולות, אני רואה כי רבנים חרדיים הביאו אותו וציטטו דברים בשמו. כנראה שהם לא ראו פגם בהשקפתו ובספרו, כי אם בכך שהשתייך באופן רשמי לציבור הפשרני, ואיני יודע מדוע בדיוק הוא הלך אתם. הוא היה ת"ח חשוב, ובקי עצום, כנראה שהכניסו אותו לבית המדרש מחמת מה שאמרנו, ואולי לא הכניסוהו בדלת הראשית, אבל אין נמנעים מלהביאו. כנראה שהוא לא היה גרוע. [עיין עוד בשיעור הבא].

שערי יצחק – השיעור השבועי

ברם במשקל של שמני, לומר שהנו"ן נוספת בשביל להקטין, לענ"ד לא צודק הניצוצי אור. מסתבר יותר לומר שזה על משקל חוששני, מקובל אני, מודר אני, שמני אינו מתאים להכלל דלעיל.

אולם אני מתפלא עליו, כי הוא עצמו לשיטתו היה צריך לומר כן. כי בסוגית חולין בעצמה, כשאמר רב עוירא מפטיר כנסיות אנא, מפרש בעל הניצוצי אור בספרו "שמות וכינויים" והערה ל', דף ס"ד] שלא כפירוש רש"י שם שאמר שהוא מכניס ומוציא תלמידים, אלא שהיה תפקידו לסיים ולהפטיר אחר הרב הדורש, וכדלקמן.

כי הנה נזכיר לכם ששאלו את רב עוירא שאלה, מה היה הסיפור עם רבי שהטריף את הבהמה וכו'? והוא עונה, מפטיר כנסיות אנא, לעילא מרבי רבה. בשביל מה אתה מספר את זה? מי שאל אותך מהו התפקיד שלך? נראה שהיתה זו התנשאות מכוונת. כי רואים אכן מהגמ' שרב ספרא חשדו בהתנהגות בדרך יוהרא, אבל זה רק מספק. אמר לו רב ספרא לאביי, שהגיע מארץ ישראל חכם חריף, האומר כי רב עוירא שמני. נראה מזה שעשה לו רב ספרא ביקורת בזה, על כך שקורא אותו צורבא מרבנן את עצמו בתואר רב, גם הוא אומר שמני, ולפי דברינו זהו דרך גדלות.

אפשר לרמוז עוד דבר, (אמנם גם אתה השואל דלעיל באת בדרך רמז, אבל מה שאנו אומרים הוא רמז הקרוב יותר לפשט), על כך שנקרא אותו חכם בשם עוירא, ומהו שם זה, וכי הוא עיוור? מסתבר שלא נתנו שם כזה בסתמא. אולי הוא אכן היה סומא. לא משמע. אולי השם הזה הוא לשבח, בלשון סגי נהור. כידוע מפרש"י שלהי פ' בהעלותך, שאדם קורא לבנו נאה "פושי". שהוא חכם גדול. אבל אפשר שזה כמו שאנו אומרים. אתם יודעים, על הפסוק בשמות [ד' י"א], וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְגו', או חֲרַשׁ או פֶּקַח או עוֹר: אומר התרגום, או פתיחא או עוֹרָא. אביי אומר לרב ספרא, כך אומר אותו צורבא מרבנן, לך תבדקנו.

הניצוצי אור אומר כי רב עוירא היה עניו, וזהו דרך ענוה שהודגש בזה שאינו חושב להתרברב בתואר, אך דשמיה הרי "רב עוירא", שמלת "רב" היא כמו כן משם העצם שלו. ומדוע קרא לעצמו רב עוירא, בתוספת התואר רב? לפי שכך היה שמו הפרטי. כמו שמצינו על האמורא רב, שלא היה זה תואר כבוד, אלא שם העצם. והוא מסביר כי שמני היינו שמי הקטן. ובקיצור, זהו בדיוק הפוך ממה שאנו אמרנו. אנחנו הסברנו כי רב עוירא התנהג בדרך גאוה, והוא מבין כי רב עוירא התנהג בדרך ענוה.

שאלה מהקהל: מצינו בכתוב "שמני" מלשון גדולה, כאמור ביוסף, [בראשית מ"ה, ט"ז], שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל מְצָרִים.

תשובת מרן שליט"א: אתה עושה דרשות יפות ורמזים נחמדים, אבל אנו מדברים עפ"י הפשט הפשוט. אם יש בזה עניינים נסתרים, אינני יודע.

האמת שהכלל שהוא מביא הוא נכון בפני עצמו, אבל הוא אינו שייך לעניין שלנו כאן. העניין שאמרו שהכפלה מורה על הקטנה היא כמו איש ואישון, כלומר איש קטן. אישון מלשון הכתוב בתהלים [י"ז, ח'] שְׁמֵרְנִי בְּאִישׁוֹן בַּת עֵינַי. ניכר באישון העין איש קטן. גם יש מקומות נוספים, כעין מה שאמרנו על הכתוב באיכה [ג', כ"ב], חֲסִדֵי יְיָ כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ. גם בסוף איוב [מ"ב, י"ג] כתוב, וַיְהִי לוֹ שְׁבַע עֶנְהָ בָנִים וְשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת. יש מסבירים שם שהנו"ן יתירה.

אבל לפעמים יש כלל על האותיות האמנתיות, שהן עשויות להיות יתירות. אותיות נוספות, תי"ו יכולה להיות נוספת, גם ה"א נוספת, כמו בשירת הים [שמות ט"ו, ט"ז], תִּפְּלַ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחָד. בודאי שיש עניינים וסודות ורמזים בתוספות האלו, אך הדקדקנים הפשטנים אומרים שהאותיות הללו שסימנם האמנתיות, עשויות להיות נוספות. לפעמים הם בשביל להקטין, ולפעמים יש סיבות אחרות מדוע עושים את זה.

הולך אליו אביי, אבל רב עזירא אינו יורד לקראתו. כל הגמי "צועקת" שרב עזירא נוהג בהתנשאות, ובע"ה נסביר תכף את המניעים לכך. וכי אפשר לומר פתאום שבמילת שמני התכוון רב עזירא להקטין את עצמו? הרי כל לומד מבין בדיוק הפוך, שהוא התנהג בדרך שררה.

מהו מפטיר כנסיות, גאווה וענוה.

ואכן בעל הניצוצי אור הסביר כך הפלא ופלא, שזהו הפירוש מפטיר כנסיות אנא, שלא כפירושו של רש"י שאמר שתפקידו היה להכניס ולהוציא תלמידים מביהמ"ד. וז"ל בספרו "שמות וכינויים" שם, לפרש"י היא כעין משרת ריש דוכנא, וזהו מפליא. ויתכן שתפקידו היה לסיים אחרי הדרשה בדברי נישומים, כמו שמצינו שרב היה ריש סדרא [חולין קל"ז ב] ופסיק סידרא [יומא פ"ז סע"א], וכן רב כהנא [שבת קנ"ב א], ואת ר' יהודה בר עלאי תוארו "ראש המדברים בכל מקום" שהוא פתח הכינוס והפטירו [ע' ברכות ס"ג ב, ומד"ר חזית פ"ב פס' כי חולת אהבה אני], וראה בראשית רבה פצ"ח י"א שלפני בא ראש הישיבה לדרוש, היה אחד התלמידים פותח ודורש לפני הקהל המתאסף עד שיבוא. היום הוא נקרא "רב מקדים". זה היה כבר בזמנם. מישהו היה דורש לפני ראש הישיבה. ובזה ביאר הגאון חיד"א בספרו ככר לאדן דברי הירושלמי שבת פ"א ה"ב, דאמר רבי זירא לית אנן צריכין חששין לשמועתיה דרב ששת דהוא גברא "מפתחא", כלומר שהיה אז רק הפותח, ולא חכם הועד.

כן היו דרשנים מיוחדים שהפטירו, והעם לא יצא מביהמ"ד טרם שהפטיר החכם המיועד לכך. דרושי הפטרות של פסקי סידרא אלו נקראו פסיקות [וזהו מקור שם מדרש הפטרות "פסיקתא"]. פסיקתא היא על ההפטר, שאחרי הדרשה היה סיום בעניין הפטרת היום. ולכן כאשר ריננו העם על התנהגותו של רבן גמליאל וחפצו הפעם לעזוב

את הדרשה, אמרו לרבי חוצפית המתורגמן "הפטר את העם" [ירושלמי ברכות פ"ד ה"א]. דיברנו על כך באריכות בעבר, לגבי הזמן שהעליב רבן גמליאל את ר' יהושע, אמרו לחוצפית התורגמן, הפטר את העם. זאת בכדי לסיים את השיעור, ותהיה הפסקה. ורבי עקיבא היה מפטיר ביהמ"ד בשביל תינוקות שיאכילום אבותיהם [תוספתא יומא רפ"ה], והיא משרת רב עזירא, "מפטיר כנסיות". וראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, והוא שיש כל אחד מדבר במקומו וחותרם, כגון ר' חנינא פתח, ר"י ור"ל חותמין. ר' בא בר זבדא פתח, ר' יסא ור' אמי חותמין. ר' חגי פתח, ר' יונה ור' יוסי חותמין. וראה בבלי בבא קמא קי"ז א', שריש לקיש היה המסיים מתיבתא דיומא דרבנן אצל ר' יוחנן.

משרות ריש סדרי ומפסיקי סדרא, התמידו בישיבות בבל גם אחר תקופת חכמי התלמוד, והם הם ראשי מדרש, וראשי פירקי וראשי הסיומן המוזכרים בזמן רבנן סבוראי והגאונים. מובן שבהתחלפות הזמנים נשתנה ונתרחב תפקיד בעלי משרות אלו עם שהם המשך של מסיימי מתיבתא מפטירי כנסיות.

אומר רב עזירא לרב ספרא, האם אתה יודע מי אני? הנני מפטיר כנסיות, כלומר דורש אחרי רבי ראש הישיבה. אני חשוב.

ממילא אנו חוזרים למה ששאלנו לעיל, אפילו לפי דברי הרב מרגליות בעצמו, כשהוא אמר מפטיר כנסיות אנא, הוא התכוון לשבח ולרומם את עצמו, ומדוע הוצרך לפרש בעל הניצוצי אור לגבי תיבת שמני, כי שם היה זה הוראת הקטנה? אדרבה, איפכא מסתברא, כמו שאמרנו.

יש מסבירים לפי רש"י שאומר כי תפקידו של רב עזירא היה להוציא את התלמידים את הגדלות המיוחדת שהיתה בזה. אומרים לדוגמא, כי בישיבת החפץ חיים, היו הרבה מתמידים. לפעמים ראו איזה תלמיד מתמיד יותר מכוחותיו, והיה עלול לפגוע בו בבריאותו

מהתמדתם בשעה קלה זאת. ולכן יש להעמיד "מפטיר כנסיות" שהוא דופק על השולחן ומפסיק אותם מלימודם וקובע "הגיע שעת המאכל" או "הגיע שעת שינת לילה".

וכך מסופר שנהג ה"חפץ חיים" בראדין, מול המתמידים המופלגים. ויש גם אופן שהתלמידים מתביישים זה מזה, לומר הבה ונפסיק לימודנו. ולכן "מפטיר כנסיות" ממונה על הזמנים, וכאשר נשמעים הם להוראותיו, כבר אין בושה להפסיק מהלימוד. כך דברי מו"ר, ודברי פי חכם חן.

כך גם אירע לבעל התורה תמימה. הוא למד בישיבת הנצי"ב מוולאז'ין בהתמדה, ימים ולילות, עד שבסופו של דבר הוא נחלה לכמה חדשים. אמר לו הנצי"ב, תראה מה עשית? אני לומד זמן קצוב, ושומר על הבריאות. אבל אתה הגזמת יותר מדאי, עד שנחלית. לא חבל? זו לא הדרך. עיי בספרו מקור ברוך.

ומה שהחשיבו את הדבר לגסות הרוח, דומני שיש לכך ראייה ממה שמובא בדיוק על אביו בגמ' בברכות [דף מ"ז ריש ע"א], רבין ואביו הוון קא אזלי באורחא, קדמיה חמריה דרבין לדאביו, ולא אמר ליה ניזיל מר. אמר, מדסליק האיי מרבנן ממערבא, גס ליה דעתיה. רבין הלך ללמוד בארץ ישראל, וכשחזר משם, ראה אביו שהקדים חמורו של רבין את אביו ולא הקפיד על כך, הבין אביו שזה גסות הרוח. גם בעניינינו הבין אביו שמעשהו של רב עוירא הוא גסות הרוח. כמו שרבין עלה מארץ ישראל, והיה לו גסות הרוח, כמו"כ רב עוירא שהגיע גם הוא משם, כנראה שגם לו יש גסות רוח כזו. היה נראה שחכמי בבל חשדו את חכמי ארץ ישראל בהתנשאות עליהם.

ולפי דברינו מוזכר בגמ' כמה פרטים המורים על גאווה. מפטיר כנסיות אנא, הוא הוראת גאווה. לעילא מרבי רבה.

ח"ו. לכן תיקנו לדפוק על השלחן בגמר הסדר, להודיע לכל כי נגמר הסדר, וצריכים להפסיק כעת. אפשר לומר א"כ שזהו היה תפקידו החשוב של רב עוירא.

פירוש זה הוא מובא בספר "לקט אהבת תורה" [פרשת בהעלותך דף קפ"א-קפ"ב] בזה"ל, מזה אנו לומדים שכאשר הרב המלמד גומר את השיעור שמלמד לתלמידיו, אל להם למהר ולרוץ משם ונראים כבורחים, וגם אין להם לדחוק בו במגיד השיעור לסיים מהר את השיעור שנותן, כי יש בזה פגם של "סרו מאחרי ה"."

והנה במסכת חולין (דף נא ע"א) מסופר על צורבא מרבנן שהגיע מארץ ישראל ואמר על עצמו "רב עוירא שמניי" ("השם שלי הוא רב עוירא") ושאלו אותו שאלה בעניני כשרות הבהמה. ואמר על עצמו "מפטיר כנסיות אנא לעילא מרבי רבה". מפרש רש"י, "מכניס ומוציא תלמידים, ומאספם ומעמידם לילך מבית המדרש". כלומר הוא היה כמו משגיח בישיבה שבימינו. ובזה מובן מדוע קרא לעצמו "רב עוירא" כי כך שמו הקבוע, כדי שהתלמידים יצייתו לו. וגם מוסבר כיצד נהג שררה שמסופר שם שבקשו לשמוע עדות מפיו על כיצד פוסקים ההלכה "שלח ליה. לא אתא לגביה. אזל הוא לגביה. הוה קאי אאיגרא. אמר נוחות מר וניתי. לא נחית. סליק הוא לגביה". הגמרא מספרת כל זה כדי לומר שנהג סלסול של כבוד, כמו שנחוצו למשגיח בישיבות, כדי שהתלמידים יצייתו לו.

אבל קשים דברי רש"י "ומעמידם לילך מבית המדרש". לכאורה היה צריך לומר "לבית המדרש"? שאלתי זאת ממו"ר הרב שמואל דביר, וענה כי יש מצב שהתלמידים שקועים בלימודם, ואינם מפסיקים לא כדי לאכול ולא כדי לישון. בסופו של דבר כאשר אין מקציבים זמנים קבועים לצרכי הגוף, עלול להיות אצל מקצתם קצת התמוטטות ויפסידו מבריאות גופן ומלימודם הרבה יותר ממה שהרויחו

ואמנם צריכים להסביר זאת באריכות יותר, אבל נביא כעת רק את המאירי שעמד על כך שזו היתה התנשאות. בחידושו לשם הוא מסביר את מה שיוצא לנו מהגמ' הזאת, ומדוע סיפרה את כל המעשה הזה, וזה לשונו, לעולם אל ישתמש אדם במדת שררה לענין תלמוד תורה אפי' במדה ההוגנת לו, ואפי' ללמוד דבר אחד, ואפי' היה זה שרוצה ללמוד הימנו מתעטר במה שאין ראוי לו. מעשה היה בתלמיד אחד שבא ואמרו שמועה מפיו לפני גדול העיר, רב עזרא הוא התלמיד, ואביי היה גדול העיר, ושלח לו גדול זה שיבא לפניו ולא רצה לבא הלך הוא לביתו. והיה התלמיד בעלייה, ושלח לו שירד ולא רצה לירד, עלה הוא לפניו ושאלו על אותו דבר והלך לו.

מובן שלומדים מזה שאביי הכניע את עצמו ללמוד הלכה מפי אדם שקטן ממנו. ואף שבסופו של דבר התברר שהיה זה מיותר, אבל כיון שמדובר כאן על לימוד תורה, אין מקום לגאווה, ואפילו אם השני מתנהג שלא בסדר.

זה מה שלומד המאירי מהסוגיא שם, והגם שאפשר ללמוד בצורה קצת אחרת, אבל נשאר זאת לשיעור הבא בס"ד, כיון שהזמן קצר והמלאכה מרובה.

דברים לזכרו של הרב הגאון עזריה בסיס זצ"ל רב העיר ראש העין. תנצב"ה.
שם בן מ"ב. הקמת ישיבה. נקבים נקבים וחללים חללים, מהם סתומים ומהם פתוחים. מנהגי תימן בספר פסקי תשובות.

כיון שבעוונותינו הרבים לא זכינו, והרה"ג עזריה בסיס זצ"ל הלך השבוע למנוחות ועזב אותנו לאנחות, נאמר כמה מלים לזכרו.

התחלנו להביא בשיעור הקודם את מה שהוא אמר, מה שידוע לו על הקורות את ספר התורה המכונה אלפס. עתה רציתי להסביר זאת יותר.

ומה שכתוב שישב לפניו רב הונא ציפורה, לכאורה זה מיותר. מה חשוב לנו מי ישב אז לפני רבי? הרי זה לא חלק מהסיפור? אלא שהגמ' אומרת בכמה מקומות שאנשי ציפורי היו קצבים מומחים, כגון בבבא קמא ודף ע"ט ע"ב, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: טבח אומן שקלקל – חייב, ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי. גם במסכת חולין ודף נ' ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב, העיד נתן בר שילא ריש טבחיא דציפורי לפני רבי משום רבי נתן אי זו היא כרס הפנימי – סניא דיבי. וישנם עוד מקומות כאלו המורים שטבחי ציפורי היו מומחים במיוחד, הבקיאים גם בטרפיות. ומה שכתוב בחולין ריש טבחיא, היינו התלמידי חכמים הבקיאים בשחיטה. לכן הדגיש רב עזרא שהיה שם רב הונא ציפורה. התכוון רב עזרא לומר לאביי, שידע לו שהוא מספר מעשה מוסמך, אשר לבד ממה שהיה לפני רבי, עוד היה שם נוכח רב הונא ציפורה, והסכימו לפסק הזה. בכת רצה רב עזרא לחזק את ההוראה שלו.

לגבי רבי יוסי מדא, איני יודע מדוע הוא נזכר, אבל אפשר שהוא נזכר רק בדרך אגב, כיון שהזכיר את רב הונא ציפורה, מטעם האמור, ממילא על הדרך כבר הזכיר את החכם השני שנכח שם.

אבל צריכים לדעת את מה שכתב המאירי. בכדי שלא נחשוד ח"ו את רב עזרא בהתנשאות לחנם, דרך גאווה גרידא, אלא הוא עשה כך רק בגלל שלא רצה שכבוד חכמי ארץ ישראל יושפל. את אביי אנו מכירים, הוא ממארי דתלמודא. ואמנם רב עזרא גם הוא מוזכר בכמה מקומות, אבל הוא לא רצה להשפיל את עצמו לפני אביי, בכדי שלא יהיה זלזול בתורתם של חכמי ארץ ישראל, שלא ייראה שהם משפילים את עצמם לפני חכמי בבל. לכן הוא התנהג בדרך גאווה, ולא נכנע להם. הוא הראה בכך התנשאות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וחושבים שהוא עתיק, אפילו עד עזרא הסופר. בזמנו דיברנו על משהו כזה. בודאי הוא נכתב רק לפני כמה מאות שנים. אבל מזמן עזרא הסופר, לא מניה ולא מקצתיה. אין כזה בנמצא.

גם מה שמובא שהיה הסופר טובל לפני כתיבת כל שם משמות הקודש, זה גם אינו פשוט. לפי הידוע לנו, היו משאירים את מקומות השמות הקדושים חלקים. אם הוא טבל מקודם, אז לא היה צריך להשאיר מקום חלק לכתוב, אבל אם הוא לא טבל, אזי כשהוא מגיע במשך הכתיבה לשמות הקדושים, הוא מניח מקום חלק, ואחר שטבל, כתב את כל השמות ביחד. לטבול ממש לפני כתיבת כל שם, זה קשה מאד.

ומה שהוא מביא פירוש משם מהר"ס נחום, ידוע שהוא בנו של מארי יחיא נחום השגדרי. ומה שכתב שמועה זאת בשמו, הנה מפורסם שהיה צדיק, ועלה לארץ ישראל, והתגורר בטירת שלום. או שזה ממנו, או מאביו.

צריכים לדעת מה מסתתר מאחורי זה, שהיה הסופר מכוון בשם בן מ"ב. הרב בסיס הסתיר את סוד העניין, מדוע לכוון בשם בן מ"ב. בנפלאות מתורתך [פרשת מסעי דף שס"ו] הבאנו בשם ספר צרור המור, ובשביל להבין דבר לאשורו, כדאי לעיין בפנים. הרי במסעי כתובים מ"ב המסעות שעברו בני ישראל. ושם בן מ"ב ידוע שהוא אב"ג ית"ץ וכו', והוא רמוז באנא בכח גדולת ימינך וכו', ר"ת המלים הללו הוא שם בן מ"ב.

ובנפלאות מתורתך שם כתבנו כך, נביא כאן חלק מדברי הרב צרור המור שהם באריכות וז"ל, אלה מסעי וגו', הנה כתיבת אלו המסעות נראה שהיו מיותרות. עד שאמרו שהוא להודיע חסדיו של מקום שלא היו נעים ונדים, שהרי בארבעים שנה לא הלכו אלא שנים וארבעים מסעות וכו'. וכך נראה כי הטעם שנכתבו אלו המסעות, וכך שכתב בהם שנכתבו על פי השם, להורות על מעלת התורה, שיש בה דברים

כך כתבו באותו המאמר, אלבם: ספר תורה עתיק ומיוחד במינו, שאף בית הכנסת קרוי על שמו הנו בית הכנסת אלבם בראש העין. הוא קרוי על שם ספר התורה אלבם ששוכן בו.

מדובר בספר תורה שנכתב על ידי סופר תימן, מתקופת עזרא הסופר.

נסיבותיו ופרטיו אינם ברורים דיים, אך הרה"ג רבי עזריה בסיס, רבה הישיש של ראש העין, בעצמו יליד תימן, מספר לנו, "מסורת בדינו, כי הסופר היה טובל בטרם כתב כל שם משמות הקודש, ושמו של הספר נקרא אל-בם (ב' בחולם), בשל אחד משמות הקודש, שנקרא שם [בן] מ"ב, עליו היה מכוון הסופר בצירופי אותיות ושמות בעת כתיבתו, ו'אל' הוא כידוע בערבית כמו ה"א הידיעה, כך שמעתי מפי הרב סעדיה נחום זצ"ל השד"ר של תימן, שנקלע רבות לעירנו" וכו'.

לדברי הרה"ג יצחק רצאבי, אלבם פירושו בערבית שתיקה. הסופר לא יכול היה לשאת את הפרעות הדיבור שהטרידו את מנוחתו בעת הכתיבה, והיה פונה לבני ביתו ופוקד, "אלבם".

כתבו על הגרע"ז בסיס כי הוא רבה "הישיש" של ראש העין, אבל איני יודע מדוע כתבו עליו שהוא ישיש. הרי המאמר נכתב בשנת ה'תשס"ט, כשהוא היה אז רק ס"ג שנים, כי הרי הוא נפטר בן ע"ג שנים. אמנם ישיש הוא כבר מגיל ששים, כמו שיש דורשים ישיש מלשון יש ששים. אבל בד"כ כשאומרים ישיש מתכוונים לאדם מבוגר, כבן תשעים. אבל כמו שאמרנו אפשר להבין שישיש הוא בן ששים, ויש אומרים עוד שאפילו פחות מגיל ששים הוא נחשב ישיש. אבל כל זה נתון לפרשנות.

אגב, מה שהם פתחו ואמרו (לא משם הרב בסיס), שהספר הוא מתקופת עזרא הסופר, הוא גוזמא. תימני מזמן עזרא הסופר... אנשים אינם יודעים בין ימינם לשמאלם. רואים ס"ת ישן,

עמוקים ולא דבר ריק הוא וכו'. ולפי שהכל הולך אחר החיתום (כדאיתא בברכות דף יב.) ועכשיו רצה לחתום התורה באלו המסעות, כי ספר אלה הדברים נקרא משנה תורה וכו'.

ולהורות שיש באלו המסעות דבר גדול, אמרו רבותינו ז"ל, שנכתבו כאן שנים וארבעים מסעות, רמז לשם המפורש של שנים וארבעים, הוא שם של אבגית"ן, הרמז בפרשת בראשית במספר הימים. והם שבע תיבות, ובכל אחד יש בו שש אותיות, עולים שנים וארבעים. וכל אחד יוצא מיומו, אבגית"ן מיום הראשון. קר"ע שט"ן יוצא מיום שני, לפי שבו נברא גיהנם. וכן כולם על זה הדרך. ולכן נכתבו בכאן שנים וארבעים מסעות, כנגד זה השם של שנים וארבעים, הרמז באמרו י"י בסני בקודש', לרמז שיש באלו המסעות דבר גדול, והוא חותם התורה כולה.

וכמו שהתורה התחילה בימי בראשית, שבהם רמז שם י"י ב"ם, כן סיימה בפרשת ואלה מסעי, בסיפור שנים וארבעים מסעות, שהם כנגד שם של שנים וארבעים שהזכרנו. לרמז שהתורה כולה כלולה וקשורה וחתומה בחותם אחד, בסוד י"י אחד, ובסוד י"י בס, ואין בה פירוד וחילוק, אלא שהיא קשורה תחילתה בסופה וסופה בתחילתה. ולכן כתב באלו המסעות ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי י"י, להורות לנו שיש בהם דבר גדול. ולכן התורה כולה עם ספר אלה הדברים, כלולה בסוד שנים ושלושים נתיבות חכמה. ולכן התחילה התורה בבית של בראשית וסיימה בלמ"ד של ישראל (דברים ל"ד, י"ב), לרמז שנים ושלושים נתיבות חכמה.

סיום התורה הוא בפרשת מסעי, כי דברים הוא רק "משנה" תורה. ממילא ההתחלה היא בבראשית והסיום הוא במסעי שבחומש במדבר. מפני כן כתובים המסעות בפרשת מסעי. וכפי שנרמז שם בן מ"ב בתחילת התורה, כך נרמז גם בסיומה, בפרשת מסעי. ואחר

שאלו המסעות הם במספר במשקל, רומזים לשם של שנים וארבעים בסוד י"י בס, אין להפסיק החזן בקריאת הפרשה, אלא שיקראם כולם עם אדם אחד, בעניין שיהיה המשכן אחד וכו', עכ"ל. משום הטעם הזה הוא אומר שאין להפסיק בקריאת המסעות, וגם מהרי"ץ פסק כך, כיעויין שם בנפלאות מתורתך. וכך הנהגנו כאן בס"ד.

זהו עומק הדברים שאמר הגרע"ז בסיס, שהיה הסופר מכוון בכתובתו בשם בן מ"ב. הקורא הפשוט לא יבין מה יש לכוון בשם בן מ"ב, ומהו קשור לפה. בעצם שם בן מ"ב הוא הסוד של כל התורה. ולכן נקרא אלב"ם.

הרב בסיס שימש כרבה של ראש העין בתקופה קשה. הוא איחד שני דורות קטביים. הרב עזריה נולד בתימן, ועלה כילד לארץ ישראל, ומשכך הוא הכיר את כל הרבנים הזקנים שהיו בראש העין. לצערנו, הדור שקם אחרי כן הוא אחר בכלל. אין שום השוואה בין הדור של היום לדור שהיה בעבר.

כבר לפני שלושים שנה אמר לי מישהו, זקן אחד, "היום ראש העין וכפר קאסם אותו הדבר...". הוא התכוון לומר שהמנגינות של שניהם אותו הדבר. שומעים למרחוק שירים בראש העין כמו הניגונים הערביים הנשמעים בכפר קאסם השוכן בסמיכות לראש העין.

לצערנו הדור פרוץ. אבותינו לא נתנו להשמיע שירים של גויים, אבל הדור החדש פרץ את הגדרות, ונשתנו הפנים שלהם. קל וחומר שבבחינת שמירת השבת וכל המצוות, הם ירדו. והרב בסיס היה בראש לנווט את כל העיר. מי יתן לנו תמורתו, מי יתן לנו חליפתו. ת"ח שמת, אין לו חליפין.

הרב שלמה שרוי זצ"ל מתושבי ראש העין אמר לי שהוא מרגיש בחמש עשרה, עשרים שנה האחרונות, שהקריאה בתורה אינה כמו שהיה

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלות, נענה. הוא כנראה לא אסף את התשובות, ולא צילם. לא השאיר עותק לעצמו. איני יודע זאת בדיוק, יתכן שלחלק מהתשובות הוא שמר עותק. הוא לא התייחס לזה. אני חושב שאפילו העתק הוא לא השאיר לו, עד שהוצרכו לאסוף את תשובותיו מהאנשים. הוא לא ייחס ערך וחשיבות לתשובות שלו. נתן לאחרים שידפסו ואמר להם שיעשו עמם מה שירצו.

יודע אני, וגם הוא בעצמו סיפר לי, שבציבור שלו לומדים – עושים "שילוש" – בספר ש"ע המקוצר, זאת למרות שהוא גדול ממני בהרבה שנים. היה מתייעץ עמי לפעמים גם בהלכה. הוא היה לומד בציבור ש"ע המקוצר. בתשובותיו הוא מזכירנו עשרות פעמים. כמובן שגם אנחנו למדנו ושמענו ממנו דברים רבים, והבאתים בשמו, ובזמנו השתתפנו ופעלנו יחד בבית-הדין "קהל יהודה".

ואמר העורך: נודע לנו שבספר תשובותיו הנדפס מקרוב "בית העזרי" ג' חלקים, הזכיר הרב בסיס את דברי מרן הגר"י רצאבי בחיבוריו בהזכרת שמו במפורש, בערך כעשרים או שלושים מקומות, כפי שזה מופיע בכתב-ידו בעצמו. אך מתברר שלפני ההדפסה, השמיטו המוציאים לאור בזדון את שמו של מרן הגר"י רצאבי שליט"א. היום במחשב, זה קל מאד. נותנים הוראה אחת, וזהו. הרחמן יצילנו משנאת חנם ומקנאה ותחרות].

בזמן האחרון, כשהוא כבר ידע שמצבו חמור, הוא הלך לקברי צדיקים בגליל, לא בצורה רשמית, אלא בצורה מוסווית, שלא יכירוהו. אבל בעוונותינו הרבים כבר נגזרה גזירה, ולא זכינו.

אבל צריכים לדעת שהציבור התימני הוא עם קשה עורף. לא יעזור ליצר הרע שום דבר. למרות שנשארו מעט מרבים, וכל התלמידי חכמים הזקנים הלכו ואינם, עד כדי שהדור

בעבר. כבר לא בקיאים. הוא זכר מה שהיה בעבר, והוא רואה שהשתנה הדור. אפילו במסורת הקריאה בספר תורה, מרגישים שהדור החדש נחלש, קל וחומר בשאר הדברים.

למעשה, אין לנו פתרון אחר, מלבד הקמת ישיבה. צריכים לדעת, שלא פשוט להקים ישיבה תימנית. רבים ניסו ולא הצליחו, אבל רצוני לומר לכם, שהחפץ חיים כתב את ספרו המשנה ברורה במשך שלושים שנה, ולא ניתן לתיאור כמה אסונות היו לו במשך זמן הכתיבה. אומרים שאם למישהו אחר היה את הנסיון הזה, מזמן שהיה מתייאש, והיה נשבר. אבל החפץ חיים הושיב בית דין ואמר להם כי הוא יודע שהבעל דבר מתנגד לי, כי אני עוסק בדבר חשוב וגדול. לא יעזור לו שום דבר! אמשיך את כתיבת המשנה ברורה עד הסוף, אפילו שהוא יעשה מה שיעשה! שיפריע לי כמה שיפריע, לא אתחשב בו.

כך גם לגבי נ"ד על הקמת הישיבה. אני רוצה לומר לכם, כי בחלומותיי חלמתי שנפתח בע"ה ישיבה תימנית ראויה, ונזמין את הרב בסיס לישיבה, שיראו התלמידים דמות של תלמיד חכם חשוב, שמשלב גם את הדור החדש, וגם את של הדור הישן. כנראה שבעוונותינו הרבים לא זכינו לזה. אולי כבר איחרנו את המועד. השם יעזור. בעוונותינו הרבים לא זכינו לזה.

אבל אני מוסיף עכשיו, כי זה לא יעזור. אנו נגיד ליצר הרע, לא יעזור לך כלום. נעשה מה שנוכל, ואפילו אם הרב בסיס אינו נמצא עמנו, מי שיכול עוד להחזיק ולהמשיך את המסורת, למרות שאת הדמות הגדולה והחשובה הזו לא יזכו הבחורים לראות, אבל התפקיד שלנו הוא לא להתייאש. אנו נעשה את שלנו, והקב"ה יעשה את שלו.

הרב בסיס ברוב ענותנותו לא חשב בכלל שהוא צריך להדפיס ספר. כל מי ששלח אליו

החדש כמעט ואין לו את מה לראות. אבל בכל זאת, את מה שיש לנו בידינו, שאנו יכולים לעשות, אנו צריכים לבצע. לפחות יש תמונות, ויש ספרים.

*

רציתי להגיד עוד כמה דברים בקצרה, בראשי פרקים, כיון שהזמן מאוחר.

את הדברים דלקמן נאמר לרפואת ידידנו הרב אילן אליהו נגר יצ"ו בן סעיד, ישלח לו ה' רפואה שלימה בתושח"י. בנו שיחי, גם הוא אחד מידידינו, הלא הוא הרב ישי נגר יצ"ו מיהוד, יחד עם הרב פלורנטין נר"ו, רוצים להדפיס נוסח אשר יצר לרפואתו ולזכותו, כי כידוע זוהי סגולה לרפואה. הם רוצים להדפיס בכמה נוסחאות, ובין היתר גם לפי נוסח תימן. והם באו ושאלו אותי, מהו הפירוש בתיבות, "מהם סתומים ומהם פתוחים", לפי נוסחתינו, כי זה לא מסתדר. נראה לכאורה שיש כזה כפילות דברים. כבר אמרנו נקבים נקבים וחללים חללים, כפי מה שיוצא מפירש"י בברכות דף ס' ע"ב.

ישבתי על מדוכה זו, ונאמר כעת ממש בקצרה את המסקנא. אין הפירוש שיש כפילות, נקבים נקבים וחללים חללים, ושוב מהם סתומים ומהם פתוחים, שהוא כפל לשון, כמו שהם טוענים. אלא שבעצם באים לומר פה, שגם הנקבים וגם החללים, חלקם סתומים וחלקם פתוחים, ואין מתייחסים לארכם, אלא להתחלה ולסוף. וכיון שצריכים להסביר זאת באריכות, לא נוסף כעת דברים בזה.

ידידנו הרב ליאור מעלם יצ"ו מרכסים שלח לי מכתב בקשר לבעל הפסקי תשובות. אולי בשיעור הבא נרחיב בנושא הזה. כיון שזה נדחה זמן רב, עדיף לאמרו עתה בקיצור, מאשר להמשיך לדחותו.

טענו לפני בעל הפסקי תשובות, מדוע הוא לא מזכיר את מנהגי תימן בספרו? הוא ענה שהדבר קשה לו, אבל מי שיכתוב ויציין על ספרו, מתוך ספרינו ש"ע המקוצר, את המנהגים שלנו, הוא מוכן להביא ולהשלים זאת במהדורות החדשות.

לא חייבים מישוהו אחד שיערוך את הכל, אפשר גם שכל מתנדב יתפוס כרך אחד, וביחד יזכו כולם את הרבים.

וזו זכות הרבים גדולה, כי הספר פסקי תשובות הוא חשוב מאד ומיוחד. למרות שיש מעט השגות עליו, כדברים לא מדויקים וכיוצא, תקוותינו שבמהדורא החדשה הוא ידייק יותר. אבל בסה"כ יש בספריו יש דברים חשובים מאד, שהרי הוא לא מביא דברים רק ממפרשי הש"ע, אלא אפילו מתוך החיבורים שאינם על הש"ע, ובכלל מובאים שם הרבה ענייני קדושה וירא"ש. הוא מאסף לכל המחנות בצורה נפלאה. הספר ממש מיוחד. חבל שישנם דברים שאינם מדויקים שם, עד שלפעמים כתוב הפוך ממה שהוא מביא, אבל כיון שמובא בכל מקום ציוני מקורות, אפשר תמיד לעיין בפנים ולעמוד על חקר האמת. בעז"ה במהדורות החדשות הדבר יתוקן, לבד ממה שהוא יוסיף להביא את מנהגי תימן. אבל כאמור, חשוב שמישהו יתפוס את היזמה הזו, וירויח גם לעצמו, שהוא למד את הספר, ולבד ממה שהוא מזכה גם את הרבים.

השם ב"ה יזכנו, וימלא כל משאלות לבנו לטובה. ישנם עוד דברים נוספים רבים שצריכים להשלים ולתקנם. ויהי רצון שנאזור חיל ונעשה זאת בצורה מושלמת. שנעשה רצונו כרצונו, בקרוב במהרה בימינו. אכ"ר.

שובו בנים שובבי"ם